

Доброчесність та етика 2

ЕТИКА ТА
ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКІ
ЦІННОСТІ

ОСВІТА ЗАРАДИ СПРАВЕДЛИВОСТІ
СЕРІЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ МОДУЛІВ

Доброчесність та етика

Модуль 2

ЕТИКА ТА ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКІ
ЦІННОСТІ

Цей модуль є ресурсом для лекторів.

Цей модуль, який розроблено в рамках ініціативи Управління ООН з протидії наркотикам та злочинності «Освіта заради справедливості» (Education for Justice – E4J), що є складовою Глобальної програми з впровадження Дохінської декларації, становить частину серії університетських модулів E4J із питань доброчесності та етики. До такої серії долучено також навчальний посібник. Повний комплект матеріалів E4J охоплює університетські модулі, які стосуються питань боротьби з корупцією, запобігання злочинності та кримінального правосуддя, кіберзлочинності, злочинів проти довкілля, вогнепальної зброї, організованої злочинності, торгівлі людьми та незаконного ввезення мігрантів, боротьби з тероризмом, а також доброчесності й етики.

Усі університетські модулі E4J містять пропозиції стосовно навчальних вправ, оцінювання студентів, змісту слайдів та інших інструментів навчання, які викладачі можуть адаптувати для застосування в конкретному середовищі й інтегрувати в наявні університетські курси та програми. Модуль передбачає схему тригодинного заняття, але його можна використовувати для проведення коротших або довших занять.

Усі університетські модулі E4J пов'язані з актуальними академічними дослідженнями та дискусіями і можуть містити інформацію, думки та висловлювання з різних джерел, включно з публікаціями в ЗМІ та висновками незалежних експертів. Посилання на зовнішні джерела були протестовані під час публікації. Втім, оскільки вебсайти третіх сторін можуть змінюватись, будемо вдячні, якщо ви повідомите нас про посилання, що не працюють, або такі, що спрямовують до неналежного змісту. Також будемо вдячні, якщо ви *повідомите* нас про публікації, посилання на які спрямовують на неофіційну версію публікації або вебсайт. Позаяк усі необхідні зусилля були докладені, щоб забезпечити точність перекладу змісту модуля, будь ласка, візьміть до уваги, що тільки оригінальна англійська версія модуля є погодженою. Тому, у випадку сумніву, будь ласка, звертайтеся до відповідної англійської версії.

Умови використання та застереження

© Організація Об'єднаних Націй, 2021р. Всі права захищено.

Використані позначення та представлені матеріали в цій публікації не означають та не мають наміру висловлення будь-якої думки з боку Секретаріату Організації Об'єднаних Націй стосовно юридичного статусу будь-якої країни, території, міста або місцевості чи їх органів влади, а також стосовно делімітації їх меж чи кордонів.

Ця публікація не проходила офіційне редагування.

Зміст

Вступ	2
Результати навчання.....	2
Ключові питання	3
Список літератури.....	10
Вправи	11
Вправа 1. Вистава: застосування загальнолюдських цінностей	11
Вправа 2. Моделювання: створення Загальної декларації людських цінностей	12
Пропонована структура заняття	13
Рекомендовані матеріали для читання.....	15
Загальнолюдські цінності	16
Загальна декларація прав людини	16
Матеріали для поглибленого вивчення	17
Оцінювання студентів.....	19
Додаткові навчальні інструменти	19
Рекомендації з розробки окремого курсу	20

Вступ

Цей модуль досліджує існування загальнолюдських цінностей, тобто тих речей або типів поведінки, яким, на нашу думку, потрібно віддавати перевагу і які варто пропагувати в житті всіх людей. Цінність – одне з наших найбільш важливих і сталих переконань, як щодо будь-якої речі, так і щодо поведінки. Хоча деякі цінності можуть бути універсальними, вони часто впливають із певних релігійних, соціальних та політичних контекстів. Для розуміння таких контекстів студенти проаналізують одну з «універсальних цінностей» у системі Організації Об'єднаних Націй – права людини. Студенти зможуть ознайомитися з формуванням Загальної декларації прав людини (ЗДПЛ) та зрозуміти, яким чином вона виникла під час дебатів у мультикультурній групі окремих філософів, дипломатів і політиків. Щоб закріпити такі ідеї, студенти виконують активні навчальні вправи із формування Загальної декларації людських цінностей (ЗДЛЦ).

Модуль містить матеріали для викладачів. Він передбачає схему тригодинного заняття, але його можна використовувати для проведення коротших або довших занять чи розширити для застосування в межах повноцінного курсу (див.: Рекомендації із розробки окремого курсу).

Результати навчання

- Зрозуміти ідеї цінностей, етики та моралі в мультикультурному контексті.
- Зрозуміти, як можна розкрити загальнолюдські цінності різними способами, включно з науковими дослідженнями, історичними дослідженнями або громадськими дебатами й обговореннями (те, що деякі філософи називають діалектичним методом).
- Зрозуміти й обговорити ідею морального релятивізму та ті виклики, які він ставить перед загальнолюдськими цінностями.
- Критично оцінити взаємозв'язок між теорією і практикою під час формування цінностей.
- Зрозуміти, що цінності постають із життєвого досвіду, але їх необхідно обґрунтовувати перед іншими.
- Зрозуміти роль обговорення й дискусії у формуванні таких цінностей.
- Зрозуміти механізм створення дієвого документа в рамках такого процесу.

Ключові питання

Цей модуль досліджує існування загальнолюдських цінностей. У кожного є набір цінностей, що впливають із його сімейного, соціального, культурного, релігійного та політичного контексту, деякі з таких цінностей відповідають більш «глобальним» і «загальнолюдським» основам. Модуль спонукає студентів сформулювати свої цінності та зіставити їх із цінностями з інших контекстів. Загальна мета – продемонструвати, що можна сформулювати загальнолюдські цінності, але водночас визнавати, що такі стандарти завжди відкриті для оспорювання. Одна з цілей цього модуля полягає у висвітленні цієї суперечності між загальнолюдським характером цінностей, етики та моралі і певними контекстами, які створюють ці цінності, етику та мораль. Важливі теми, які необхідно розглянути, охоплюють етику, мораль, цінності, релятивізм, права й обов'язки.

Термін «цінність» означає будь-що, що, на думку окремої людини чи спільноти, вартє переслідування, просування чи привілеїв. Це може бути будь-яка річ (гроші, їжа, об'єкт мистецтва), стан розуму (спокій, безпека, упевненість) або поведінка, яка є результатом цих речей чи станів розуму (захист невинних, правдивість, творчість).

Цінність не ототожнюється з бажанням. Бажати будь-чого означає хотіти чогось, не замислюючись над цим; тобто бажання може впливати з інстинкту, спонукання або фізичної потреби. Цінність може походити з бажання або низки бажань, проте цінність виникає після роздумів про те, чи є добрим об'єкт такого бажання. Філософи зосереджуються на тому, як ми переходимо від наших бажань до наших цінностей, часто фокусуючись на слові «добро». Один філософ, Дж.Е. Мур (1873–1958 рр.), стверджував, що слово «добро» не може мати визначення, адже не існує стандарту, за яким ми можемо дізнатися, що означає добро. Він назвав цю нездатність надати визначення оцінювальним термінам «натуралістичною помилкою», яка ґрунтується на припущенні, що в природі або в дійсності існує дещо, із чим можуть збігатися оцінювальні терміни. Він стверджував, що добро – не натуралістична якість, оскільки його існування не можна підтвердити науково (Болдуїн, 2010 р.).

Кожна людина буде цінувати певні речі, стани розуму або поведінку, оскільки вони пов'язані з її вихованням і соціальним контекстом. Кожна спільнота буде віддавати перевагу певним речам, станам і типам поведінки внаслідок свого географічного положення, історичної траєкторії або ідеологічного тла. Однак стверджувати, що існують загальнолюдські цінності, означає прагнути виявити те, що стосується всіх людей і спільнот з огляду на їхню людяність. Такі загальнолюдські цінності можуть виникати як

наслідок наукових досліджень, тестування із соціальних наук або філософських роздумів. Вони також можуть виникати внаслідок більш огидних методів, як-от імперська влада, ідеологічний і релігійний прозелітизм чи економічна експлуатація. Таким чином, дослідження загальнолюдських цінностей вимагає уваги не лише до самих цінностей, а й до того, у який спосіб такі цінності постали в поточному глобальному порядку.

Цінності є предметом етичного дослідження. Іноді терміни етика, мораль і цінності об'єднуються в один предмет. В англійській мові заведено використовувати ці терміни як синоніми, але філософи розрізняють їх. Цінності й моральні якості тісно пов'язані, хоча моральні якості та мораль, на думку більшості філософів, є наслідком раціональності, тоді як цінності можуть виникати із соціального контексту, емоційних схильностей або раціональності. Як було зазначено вище, цінність відрізняється від простого бажання, оскільки перше – це те, чого ми хочемо після певних роздумів про те, чи дійсно це є добрим. З іншого боку, етика – це вивчення моральних норм, включно з їх походженням, використанням, обґрунтуванням та взаємозв'язками.

Існували спроби сформулювати загальнолюдські цінності. Професор Ганс Кунг, католицький богослов, який викладає в Тюбінгенському університеті в Німеччині, допоміг створити Парламент світових релігій, який видав [Декларацію глобальної етики](#). Індуїстський духовний лідер Шрі Шрі Раві Шанкар також видав [Загальну декларацію людських цінностей](#). Обидва документи наголошують на цінностях та в багатьох важливих питаннях збігаються. Як знайти загальнолюдські цінності? Існує багато способів досліджувати існування таких цінностей. Ці підходи, імовірно, можна розділити на три великі категорії: наукові, історичні та діалектичні. Такі категорії можна представити трьома різними філософами: Аристотелем, Менцієм і Юргеном Габермасом.

Аристотеля (384–322 рр. до н.е.) вважають одним із трьох великих філософів Стародавньої Греції. Ще в молодому віці він переїхав із Македонії в Афіни, де став учнем Платона, іншого великого філософа (428–348 рр. до н.е.), який сам був учнем Сократа (470–399 рр. до н.е.), можливо, найвеличнішого грецького філософа античності. Сократ нічого не записував, але розпитував афінян про те, що вони цінують. Під час таких розпитувань часто виникало більше запитань, ніж відповідей, що вказувало на те, що усталені традиції насправді не відображають того, що є добрим для людини.

Платон, який написав багато діалогів, звертаючись до особистості Сократа як до свого головного героя, стверджував, що етику й цінності варто розуміти через ідею чеснот або стандарту досконалості в певних видах діяльності як керівництва стосовно способу діяти. Наприклад, бути добрим капітаном означає гарантувати, що корабель не потрапить в аварію, що товари й люди на кораблі успішно прибудуть у порт і що судно залишиться придатним для подальших мандрівок. Однак коли справа доходить до загальнолюдських

цінностей, ми говоримо про те, що означає бути не лише хорошим пілотом, а й хорошою людиною.

Аристотель узяв основну ідею Платона про чесноти й спробував обґрунтувати її емпіричними спостереженнями; тому він застосував науковий підхід до з'ясування того, що є добро, а що є загальнолюдською цінністю. Аристотель зробив це, порівнюючи людей із іншими нелюдиноподібними тваринами та зіставляючи різні політичні спільноти. Отже, із погляду Аристотеля, зрозуміти чесноту людської особистості означає відшукати таку діяльність, яку вчиняють найкращі люди і яка робить їх щасливими.

Він стверджував, що є два види діяльності, які відрізняють людей від усіх інших тварин: люди думають і люди живуть у політичних спільнотах. Ми дійсно знаємо, що інші тварини мають певну здатність до критичного мислення, як-от інші примати й дельфіни. Ми також знаємо, що деякі інші тварини живуть у таких середовищах, які ми називаємо організованими політичними спільнотами, скажімо, примати, дельфіни і навіть мурахи. Але жодні інші тварини не використовують мови, яка дає людям можливість критично мислити про те, що вони думають і роблять. Грецьке слово *logos* означає і мову, і думку, і саме це слово дає Аристотелеві ключ до пошуку добра й цінності для людської особистості. Люди визначаються комбінацією цих двох видів діяльності. Аристотель дійшов висновку, що найкращою людиною є той, хто займається двома видами діяльності – критичним мисленням і політикою. Він назвав перший набір дій інтелектуальними чеснотами, а другий набір дій – практичними чеснотами.

Аристотель вважав, що людей треба привчати до чеснот. Люди можуть бажати багатьох речей, які, на їхню думку, зроблять їх щасливими, як-от, скажімо, багатства, їжі, питва, сексу або влади. На думку Аристотеля, кожне з них важливе, але всіма ними, якщо подумати, треба насолоджуватись у помірних кількостях, аби їх по-справжньому цінувати. Загальнолюдські цінності можуть процвітати лише в разі використання нашої раціональності для мислення і створення спільноти, у якій заохочуватимуть мислення та цінуватимуть освіту (Шілдс, 2016 р.).

Другий підхід до відкриття загальнолюдських цінностей – зосередитися на історії та традиціях. Китайський філософ Менцій (372–289 рр. до н.е.) жив приблизно в той же час, що й Аристотель. Тоді як Аристотель був учнем Платона, який навчався у Сократа, Менцій був учнем великого китайського філософа Конфуція (551–479 рр. до н.е.). Дехто вважає, що Менцій навчався в онука Конфуція, хоча таку думку й заперечують. Менція іноді називають «другим великим ученим конфуціанства», оскільки він істотно розвинув та вдосконалив ідеї Конфуція.

Конфуцій, імовірно, найвідоміший китайський філософ, обстоював теорію моралі, засновану на чеснотах. Зокрема одна чеснота була найважливішою – *ren*, або доброзичливість до інших. Але таке співчуття було спрямоване не на всіх людей, а радше на тих, хто перебуває в певних соціальних системах, починаючи із сім'ї. Таким чином, бути доброю людиною означає розуміти своє місце в суспільстві і розуміти традиції та правила, що пов'язані із цим місцем. Центральний принцип Конфуція полягає в повазі до старших, повазі, яка надалі поширюється на повагу до лідерів суспільства. Такі стосунки перебувають у центрі уваги конфуціанської етичної і політичної думки.

Схоже до Греції Аристотеля, культура, у якій жив Менцій, мала добре розвинені соціальні, культурні та політичні структури. Стародавній Китай був квітучою політичною системою, хоча мав також свої проблеми. Дійсно, Менцій жив у період, який іноді називають періодом «воюючих царств» в історії Китаю, коли панували ворожнеча між династіями та політичні конфлікти. Як і Аристотель, Менцій народився в одному місці (сучасний Чжоучен, місто на сході Китаю), а потім переїхав до іншого місця та деякий час був урядовцем у Ці. У цій ролі він консультував уряд щодо вторгнення в іншу провінцію, Янь, яке вони все ж таки здійснили, хоча Менцій відмовився від своєї посади, адже правитель не впроваджував тих змін, які він пропагував.

Менцій адаптував учення Конфуція, запропонувавши чотири чесноти: доброзичливість, праведність, пристойність і мудрість. Сукупно ці чесноти більш детально пояснюють центральну чесноту Конфуція – доброзичливість, що веде до більш повної і всеосяжної теорії моралі. Проте, як і Конфуцій, Менцій вважав, що сім'я і суспільство формують основу цих чеснот. Щоб знайти ці чесноти, потрібно розуміти своє місце в суспільстві і поважати традиції. Менцій стверджував, що доброзичливість є найважливішою чеснотою, але він також вважав, що важливо розвивати ще й мудрість, аби знати, як скеровувати таку доброзичливість. Ось тому він, як і Аристотель, приділяв велику увагу освіті (Ван Норден, 2017 р.).

Можна провести певні паралелі із вченням Аристотелем у тому, що саме вважати цінностями, проте є і деякі важливі відмінності. І Аристотель, і Менцій вважають здатність критично осмислювати людське життя центральним аспектом; для Аристотеля така здатність трансформується в інтелектуальні чесноти, а для Менція – у чесноту мудрості. Однак філософи різняться своїми поглядами на важливість політики. Для Аристотеля практичні чесноти означають культивування таких умов життя, за яких можна брати безпосередню участь у політиці; можливо, це пов'язано з тим, що Аристотель жив у Давній Греції, де панувала демократія. Для Менція не так важливо, чи будуть задіяні в розбудові політики всі люди, хоча сам він, безперечно, брав у ній участь. Радше через соціальні та політичні контексти свого світу Менцій, як і Конфуцій, приділяв більше уваги

повазі до старших і правителів, а також визнанню свого місця в суспільстві та сім'ї. А проте, обидва вважали, що людська особистість процвітає лише тоді, коли вона освічена.

Порівнюючи цих двох філософів, ми маємо змогу побачити, як можна дійти однакових висновків щодо загальнолюдських цінностей (цінність освіти й мудрості), але все ж таки не погодитися щодо інших (цінність безпосередньої участі в політиці або правління мудрих правителів). Можна також зауважити, як різняться методи пошуку істини у двох філософів; Аристотель прагнув спостерігати світ природи, аби дійти своїх висновків, тоді як Менцій із тією ж метою вивчав соціальний контекст. Можна назвати й інших філософів із різних культур, які дійшли у своїх пошуках аналогічних висновків. Наприклад, арабський філософ Аль-Фарабі (872–951 рр.) зробив ті самі висновки, що й Аристотель, щодо взаємозв'язку природного світу та етики.

У сучасному взаємопов'язаному світі існує ще один спосіб пошуку загальнолюдських цінностей, який ми могли б назвати діалектикою. Цей метод передбачає участь у дебатах і діалозі з іншими людьми, які дотримуються різних поглядів, аби дійти певного консенсусу стосовно того, із чим ми всі погоджуємося. Одним із сучасних філософів, які обстоюють цей підхід, є німець Юрген Габермас (1929 р.). У молодому віці Габермас був мислителем-марксистом, але згодом відійшов від суворого марксизму, аби прийняти більш гнучку критичну теорію. Його зближення з групою філософів, які мешкали у Франкфурті, призвело до того, що філософа почали пов'язувати з Франкфуртською школою, яка прагнула поєднати критичне мислення про соціальні та економічні питання з визнанням демократичних принципів.

Габермас запропонував те, що він назвав «ідеальною мовленнєвою ситуацією», як спосіб відобразити процес етичного та політичного діалогу. Це уявний підхід до діалогу щодо складних питань, у якому всі люди однаковою мірою можуть обговорювати та обстоювати свої позиції. Мета такої ситуації – знайти консенсус, за допомогою якого спільнота отримує змогу просувати свої ідеї і цінності. Габермас писав про те, як сучасні демократії можуть застосувати цей підхід, об'єднуючи ролі законодавців і суддів; законодавчі органи надають простір для обговорення з питань прийняття законів, а судові органи надають простір для обговорення юридичних розбіжностей. Він також стверджував, що Європейський Союз є прикладом того, яким може бути міжнародний порядок, що призведе до мирної взаємодії держав та їх народів із метою просування певних цінностей.

Цей метод відрізняється як від наукового, так і від історичного. Замість того, аби покладатися на абстрактні наукові спостереження чи повагу до історичних традицій, діалектичний підхід пропонує формування просторів, у межах яких можна висловити розбіжності та різні політичні погляди для досягнення певного консенсусу. В основі

підходу лежить припущення про те, що загальнолюдські цінності дійсно існують, але їх можна досягнути лише через пошук майданчика для обговорення відмінностей. Окрім того, необхідно постійно відтворювати такі простори, аби гарантувати вирішення майбутніх розбіжностей (Бохман і Рейг, 2017 р.).

Одним із прикладів того, як може працювати модель консенсусу, є спосіб у який відбулось створення Загальної декларації прав людини (ЗДПЛ). Права не можна ототожнювати з цінностями, оскільки вони висловлюють певний нормативний ідеал, який впливає з лібералізму. Однак в основі Загальної декларації прав людини лежать важливі цінності, як-от цінності людської безпеки, свободи слова та рівності. Такі цінності можна висловити мовою, яка відрізнятиметься від мови прав людини, проте вони є тим, що за суттю близьке до сукупності загальнолюдських цінностей.

Ще більш важливо, що процес створення Загальної декларації прав людини відображає модель консенсусу, описану вище. Загальна декларація прав людини була проголошена Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй у Парижі 10 грудня 1948 року. Ідею такого документа запропонували на Генеральній Асамблеї 1946 року. Економічній і соціальній раді Організації Об'єднаних Націй (ЕКОСОП), одному з шести основних органів Організації Об'єднаних Націй, заснованому Статутом ООН 1946 року, було доручено розробити цей документ, і для цього Економічна і соціальна рада створила редакційний комітет під головуванням Елеонори Рузвельт. До редакційного комітету увійшли люди з усього світу, які представляли найрізноманітніші політичні, релігійні та ідеологічні переконання. У розробці проекту брала участь міжнародна комісія, організована Організацією Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО); завдяки зусиллям комісії було опубліковано книгу, у якій зібрано 20 есе про існування будь-яких загальних прав, авторами есе були інтелектуальні лідери з усього світу. До книги увійшли роботи деяких найвідоміших релігійних і філософських діячів того часу, включно з Махатмою Ганді. Один з авторів, французький католицький філософ Жак Марітен, сказав про обговорення, проведені Комісією, таке:

Розповідають, що на одному із засідань Національної комісії ЮНЕСКО, на якому обговорювали права людини, хтось висловив здивування, що деякі прихильники абсолютно протилежних ідеологій дійшли згоди щодо переліку цих прав. Так, сказали вони, ми домовляємося про права, але за умови, що ніхто не запитуватиме нас чому. Саме з цього «чому» починається аргументація (Акерлі, 2017 р., стор. 135).

Загальна декларація прав людини – це невеликий документ із преамбулою і 30 статтями. Декларація не має обов'язкової юридичної сили, хоча вона містить формулювання, що були використані під час розробки двох юридично обов'язкових пактів про права людини,

які постали в 60-х роках ХХ століття і які були підписані майже всіма країнами світу. Декларація зосереджена на правах, але також підкреслює важливість гідності та цінності особистості. Сьогодні просування Загальної декларації прав людини – центральний напрямок діяльності Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) (див. відео за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=5RR4VXNX3jA>).

Але знову ж таки не варто забувати, що права – це не те саме, що й цінності. Проте ситуація демонструє нам, що можна досягти певного консенсусу щодо загальнолюдських цінностей, виражених у нашому випадку у вигляді прав.

У модулі студентам запропоновано розглянути Загальну декларацію прав людини з огляду на їхній власний досвід, також у ньому надано контекст документа, його застосування в наші часи та його зв'язок із ширшими питаннями, що стосуються загальнолюдських цінностей. Модуль також спонукає студентів поглянути на ЗДПЛ критично, побачити, що документ надає більшого значення правам, аніж обов'язкам, не враховує важливих питань статевого характеру й довкілля та може не відображати життєвого досвіду всіх людей в усьому світі. Крім того, зосередивши увагу на розробці ЗДПЛ і ролі окремих осіб з усього світу, студенти можуть визначати, оцінювати та застосовувати на практиці загальнолюдські цінності, що виходять за рамки їхніх конкретних національних, культурних і релігійних традицій.

Модуль дозволить студентам зрозуміти взаємозв'язок між загальнолюдськими цінностями та конкретними соціальними й політичними реаліями. Дебати про такі цінності часто відбуваються без урахування того, як цінності застосовують у процесі прийняття рішень у реальному житті. Хоча теоретичний аналіз і розуміння є доречними як відправні точки, вони можуть перешкодити студентам зрозуміти, як можна брати участь у практиках, що просувають цінності. Студенти матимуть змогу усвідомити, що досягнення згоди щодо цінностей вимагає ретельного обговорення й компромісу – діяльності, яку деякі вважали б суто політичним заходом. Ми маємо вулицю з двостороннім рухом, на якій практика розбудовує цінності, а цінності розбудовують практику. Використання ЗДПЛ як способу поміркувати про такий перетин практики й процесу формування цінностей дає студентам більш практичне розуміння загальнолюдських цінностей, яке впливає з конкретних контекстів.

Модуль почнеться з того, що лектор визначить деякі терміни, які буде використано в ході обговорення.

На основі цього теоретичного обговорення студенти потім проводять моделювання ситуації, яка є вигаданою і у якій вони повинні створити Загальну декларацію людських цінностей. Під час цього моделювання студенти діють як представники різних традицій і

прагнуть створити документ, схожий до ЗДПЛ. Водночас їм також варто поміркувати про те, чим цінності відрізняються від прав (що обговорювалося в лекції і упродовж попередньої дискусії).

Останній розділ модуля підбиває підсумки того, що було вивчено, і пов'язує модуль із ширшою проблематикою цінностей.

Список літератури

Акерлі, Брук (Ackerly, Brooke) (2017 р.). «Interpreting the political theory in the practice of human rights» (Тлумачення політичної теорії у контексті прав людини). *Law and Philosophy*, т. 36, № 2.

Болдуїн, Том (Baldwin, Tom) (2010 р.). «George Edward Moore» (Джордж Едвард Мур). *Стенфордська філософська енциклопедія*. Едвард Н. Залта (Edward N. Zalta), ред. Доступно за посиланням:

<https://plato.stanford.edu/archives/sum2010/entries/moore/>.

Бохман, Джеймс (Bohman, James) і Вільям Рейг (William Reig) (2017 р.). «Jürgen Habermas» (Юрген Габермас). *Стенфордська філософська енциклопедія*. Едвард Н. Залта (Edward N. Zalta), ред. Доступно за посиланням:

<https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/habermas/>.

Шілдс, Крістофер (Shields, Christopher) (2016 р.). «Aristotle» (Аристотель). *Стенфордська філософська енциклопедія*. Едвард Н. Залта (Edward N. Zalta), ред. Доступно за посиланням:

<https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/aristotle/>.

Ван Норден, Брайан (Van Norden, Bryan) (2017 р.). «Mencius» (Менцій). *Стенфордська філософська енциклопедія*. Едвард Н. Залта (Edward N. Zalta), ред. Доступно за посиланням:

<https://plato.stanford.edu/archives/spr2017/entries/mencius/>.

Вправи

У цьому розділі містяться пропозиції щодо навчальних вправ під час занять і перед ними, тоді як ті завдання для виконання після занять, які надано для оцінки розуміння модуля аудиторією, наведено в окремому розділі.

Вправи в цьому розділі найбільш доречні для тих груп, у яких навчається до 50 студентів та в межах яких студентів можна легко розділити на підгрупи для обговорення окремих прикладів або виконання певних дій, після чого представники таких підгруп зможуть надати відповідь усьому класу усій групі. Хоча застосовувати подібну структуру із формування підгруп можливо й у великих групах (потоках), які складаються з декількох сотень студентів, таке завдання є більш складним, і лектор, можливо, вирішить адаптувати методи роботи в групах, аби забезпечити достатньо часу для групових обговорень, а також надання відповіді всьому класу. Найпростіший спосіб вирішити проблему обговорення в підгрупах у великій групі – запропонувати студентам обговорити питання з чотирма або п'ятьма студентами, які сидять поруч. З огляду на обмеження в часі, не всі підгрупи зможуть надати свою відповідь по завершенню кожної вправи. Лекторів рекомендують довільно обирати ту чи іншу підгрупу та водночас подбати про те, аби всі групи отримали можливість надати відповідь хоча б один раз під час заняття.

Якщо дозволяє час, лектор може організувати обговорення у формі загального обговорення після того, як кожна група надасть свою відповідь.

Усі вправи в цьому розділі підходять як для студентів бакалавріату, так і для студентів магістратури. Однак, оскільки попередні знання й практичні навички студентів, пов'язані із цими питаннями, дуже різняться, рішення про доцільність виконання вправ мають ґрунтуватися на освітньому та соціальному контексті, який стосується студентів. Лекторів пропонують зв'язати кожну вправу з ключовими питаннями модуля.

Вправа 1. Вистава: застосування загальнолюдських цінностей

Попросіть студентів прочитати [цю промову](#) колишнього Генерального секретаря ООН Кофі Аннана.

Виступ відбувся в Тьубінгенському університеті в Німеччині на честь професора Ганса Кунга, католицького богослова, який допоміг скласти Декларацію глобальної етики (див.

розділ «Ключові питання»). Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй Аннан стверджує в цьому документі, що ідеї Кунга про загальнолюдські цінності відображені в Статуті ООН, Загальній декларації прав людини та інших документах ООН. Далі він зазначає, що всі люди повинні захищати ці цінності і вони не повинні бути яблуком розбрату між народами.

Рекомендації для лектора

П'ять цінностей, про які йдеться у цій промові: мир, свобода, соціальний прогрес, рівні права та людська гідність. Утворіть п'ять команд студентів і розділіть всі названі цінності між командами. Потім кожна команда повинна написати коротку виставу, у якій учасники команди розіграють свою цінність. Кожна вистава повинна тривати 2–3 хвилини, а учням надають 15–30 хвилин на її підготовку. Вистави можуть базуватися на реальних життєвих подіях або вигаданих сценаріях. Якщо студенти не можуть виконати завдання в межах визначеного часу, запропонуйте їм продовжити роботу над нею поза аудиторією.

Вправа 2. Моделювання: створення Загальної декларації людських цінностей

У цій вправі студентам пропонують створити Загальну декларацію людських цінностей (ЗДЛЦ). За зразок варто взяти Загальну декларацію прав людини (ЗДПЛ), проте акцент має бути зроблено на цінностях, а не на правах. Студенти утворюють групи, у яких щонайменше п'ять, але не більше ніж вісім осіб, для складання декларації з 10–15 статей.

Рекомендації для лектора

Студенти повинні були прочитати ЗДПЛ разом з уривками з відредагованого документа ЮНЕСКО «Права людини: коментарі та тлумачення» (UNESCO/PHS/3), доступного за посиланням: <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001550/155042eb.pdf>. Вони прослухають дві 15-хвилинні лекції про загальнолюдські цінності та ЗДПЛ, а також обговорюватимуть своє бачення цінностей та етики.

Доцільно нагадати студентам, що вони роблять дещо інше, ніж свого часу робили розробники ЗДПЛ, оскільки увага студентів повинна бути зосереджена на цінностях, а не на правах. З огляду на це, лектор може обговорити відмінності між правами і цінностями. Ідея вправи полягає в тому, аби спробувати створити документ, із яким усі його автори змогли би погодитися, шляхом застосування такого самого формату, у якому було створено ЗДПЛ.

Студентів слід розбити на підгрупи по 5–8 студентів у кожній. Їм надають 45 хвилин на виконання завдання. На екрані або дошці лектор повинен розмістити такі запитання:

1. Що ви цінуєте?
2. Як можна перетворити те, що ви цінуєте, на правило поведінки?
3. Які сфери життя найважливіше розмежувати в такому документі: політику, право, економіку, суспільство, сім'ю тощо?

Лекторові варто заохочувати студентів до того, аби перші 15 хвилин вони витратили на обговорення цих питань, і попросити доповідача записати деякі з їхніх відповідей. Після цього лекторові належить втрутитися та запропонувати розпочати роботу над документом, що складається максимум із 15 статей. Документ можна оформити офіційною мовою (схожою на ту, яку застосовують у документах Організації Об'єднаних Націй) або іншою, більш зручною для студентів мовою. На таку роботу відводять наступні 30 хвилин.

Останні 15 хвилин потрібно залишити студентам для зачитування їхніх відповідей, а потім уся група і лектор коротко їх обговорять. Важливо ще раз наголосити на відмінностях між цінностями й правами. Ця вправа підходить для великих і малих груп, оскільки передбачає розділення студентів на підгрупи для виконання вправи.

Наприкінці вправи кожна група повинна мати підготовлену декларацію з 10–15 статей. Їх варто оформити в електронний документ в кінці модуля і розмістити у хмарному сховищі, до якого всі студенти можуть отримати доступ. Згодом студентів слід попросити прочитати різні результати вправи та поміркувати над ними.

Пропонована структура заняття

У цьому розділі містяться рекомендації щодо послідовності й часу проведення навчання, які розраховано для досягнення результатів навчання під час тригодинного заняття. Лектор може вирішити не використовувати наведених нижче сегментів або скоротити деякі з них, щоб приділити більше часу іншим елементам, включно з вступною частиною, вправами на знайомство, висновками або короткими перервами. Структура також може бути адаптована для проведення більш коротких або більш тривалих занять, з огляду на те, що тривалість занять неоднакова в різних країнах.

Загальнолюдські цінності: визначення (45 хвилин)

- Лектор демонструє презентацію в PowerPoint (PPT) про загальнолюдські цінності (15 хвилин) [див. PPT у розділі «Додаткові навчальні інструменти»]. Як альтернатива, лектор може дати своє власне пояснення загальнолюдських цінностей, спираючись на матеріали, наведені вище.
- Обговорення цінностей (питання на останньому слайді презентації) (15 хвилин)
 - Поставте чотири зазначених питання і напишіть відповіді на екрані.
 - Подивіться, чи можна згрупувати відповіді про цінності студентів за категоріями.
 - Обов'язково завершіть дискусію нагадуванням про те, що обговорював лектор, але також підкресліть питання, які обговорювали студенти, і те, що до їхніх цінностей потрібно ставитися серйозно.

Загальна декларація прав людини (ЗДПЛ) (45 хвилин)

- Подивіться [це відео](#) Верховного комісара ООН з прав людини щодо Загальної декларації прав людини.
- Лектор демонструє презентацію із питань ЗДПЛ (15 хвилин) [див. PPT у розділі «Додаткові навчальні інструменти»]. Як альтернатива, лектор може дати своє власне пояснення загальнолюдських цінностей, спираючись на матеріали, наведені вище.
- Обговорення різниці між цінностями й правами (питання на останньому слайді презентації):
 - Що таке права людини? Чим вони схожі на цінності?
 - Чи відображає ЗДПЛ будь-які цінності? Чи є такі цінності загальнолюдськими?
 - Які можливі негативні елементи прав? Вони об'єднують або роз'єднують людей?
 - Чи може Загальна декларація людських цінностей краще слугувати меті, аніж Загальна декларація прав людини?

Впровадження загальнолюдських цінностей (45 хвилин)

- Завдання для студентів із розробки вистави щодо загальнолюдських цінностей (див. опис вистави в розділі «Вправи»).

Загальна декларація людських цінностей (45 хвилин)

- Завдання для студентів зі створення Загальної декларації людських цінностей (ЗДЛЦ) [див. опис моделювання ситуації у розділі «Вправи»].

Підсумки (10 хвилин)

- Приділіть час обговоренню вправ і аспектам, які було вивчено під час виконання вправ.
- На завершення зробіть наголос на можливості втілити ідеї в життя, як це продемонструвала ЗДПЛ. Водночас також зробіть висновок про те, що ми повинні почати з прийняття цінностей, але рухатися в напрямку такого простору, у якому учасники діалогу матимуть змогу спільно захищати й логічно обґрунтовувати цінності.

Рекомендовані матеріали для читання

У цьому розділі представлено перелік матеріалів із відкритим доступом (у більшості випадків), які лектор може запропонувати студентам для ознайомлення перед відвідуванням заняття з цього модуля. Матеріали зі Стенфордської енциклопедії базуються на роботах філософів, які мають великий досвід вивчення цих питань. Матеріали Ради Карнегі з питань етики у сфері міжнародних відносин написали як політологи, так і філософи, які зосереджують свою увагу на ролі етики та цінностей у міжнародних справах. Згаданий вище відредагований збірник Загальної декларації прав людини є результатом зусиль ЮНЕСКО з організації групи провідних інтелектуалів у період після Другої світової війни, які замислювалися над значенням спільних цінностей, що лежать в основі прав людини. У згаданих розділах висвітлено деякі важливі твердження, хоча варто прочитати всю книгу. Книга під редакцією колишнього прем'єр-міністра Сполученого Королівства Гордона Брауна – сучасна збірка есе, які оновлюють Загальну декларацію прав людини з огляду на контекст сучасного світу. Промова колишнього Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй Кофі Аннана – це спроба сформулювати загальнолюдські цінності на основі свого досвіду в Організації Об'єднаних Націй. Останній рекомендований матеріал – це заява групи сучасних релігійних лідерів, у якій сформульовано їхнє бачення загальнолюдських цінностей.

Загальнолюдські цінності

- Такі статті в *Стенфордській філософській енциклопедії*:
 - The Definition of Morality (Визначення моралі)
(<https://plato.stanford.edu/entries/morality-definition/>)
 - Moral Particularism and Moral Generalism (Моральний партикуляризм і моральний генералізм)
(<https://plato.stanford.edu/entries/moral-particularism-generalism/>)
 - Aristotle (Аристотель)
(<https://plato.stanford.edu/entries/aristotle/>)
 - Mencius (Менцій)
(<https://plato.stanford.edu/entries/mencius/>)
 - Habermas (Габермас)
(<https://plato.stanford.edu/entries/habermas/>)
- Подані нижче матеріали підготувала Рада Карнегі з питань етики у сфері міжнародних відносин :
 - Norms, Morals and Ethics (Норми, мораль та етика)
(<https://www.carnegiecouncil.org/education/002/normsmoralsethics>)
 - Global Ethics Corner (Серія матеріалів із питань глобальної етики)
(<https://www.carnegiecouncil.org/education/008/GEC>)

Загальна декларація прав людини

- Загальна декларація прав людини (включно з історичною довідкою на цій сторінці). Доступно за посиланням: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html>.
- ЮНЕСКО. *Human rights: comments and interpretations* (Права людини: коментарі та тлумачення). Доступно за посиланням: <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001550/155042eb.pdf>.
 - Махатма Ганді (Mahatma Gandhi), «Letter to the Director General of UNESCO» (Лист до Генерального директора ЮНЕСКО), стор. 3–5
 - Жак Марітен (Jacques Maritain), «Philosophic examination of human rights» (Філософське дослідження прав людини), стор. 59–64
 - Чунг Шо-Ло (Chung Sho-Lo), «Human rights in the Chinese tradition» (Права людини в китайській традиції), стор. 185–190
 - Хумаюн Кабір (Humayan Kabir), «The rights of Man and the Islamic tradition» (Права людини та ісламська традиція), стор. 191–196

- Браун, Гордон (Brown, Gordon), ред. (2016 р.). *The Universal Declaration of Human Rights in the 21st Century* (Загальна декларація прав людини в XXI столітті). Open Book Publishers.
- Аннан, Кофі (Annan, Kofi). *Промова про загальнолюдські цінності*. Доступно за посиланням: <https://www.un.org/press/en/2003/sgsm9076.doc.htm>
- Парламент світових релігій. *Декларація глобальної етики*. Доступно за посиланням: <https://www.global-ethic.org/declaration-toward-a-global-ethic/>

Матеріали для поглибленого вивчення

Матеріали, подані нижче, рекомендовано для читання студентам, зацікавленим у більш докладному вивченні тем цього модуля, а також лекторам, які викладають цей модуль:

Дайн, Джон (Deign, John) (2002 р.). *An Introduction to Ethics* (Вступ до етики). Кембридж: Cambridge University Press. » Легкий для читання вступ до етики.

Кунг, Ганс (Kung, Hans) (1991 р.). *Global Responsibility: In Search of a New World Ethic* (Глобальна відповідальність: у пошуках етики нового світу). Лондон: SCM. » Спроба християнського богослова сформулювати загальнолюдську етику, засновану на відповідальності.

Макінтайр, Аласдер (MacIntyre, Alasdair) (1989 р.). *A Short History of Ethics* (Коротка історія етики). Лондон: Routledge. » Хороша коротка історія етики у світлі західних традицій.

Розенталь, Джоел Х. (Rosenthal, Joel H.) і Крістіан Баррі (Christian Barry), ред. (2009 р.). *Ethics and International Affairs: A Reader* (Етика і міжнародні відносини: збірка). Вашингтон, округ Колумбія: Georgetown University Press. » Серія есе, які підготували вчені Ради Карнегі з питань етики у сфері міжнародних відносин; есе присвячено різним моральним проблемам, як-от бідність, війна й навколишнє середовище.

Стерба, Джеймс П., ред. (Sterba, James P.) (1998). *Ethics: The Big Questions* (Етика: основоположні питання). Молден, Массачусетс: Wiley-Blackwell. » Легке для читання введення в етику, присвячене тим питанням, які ставлять студенти.

Арат, Зехра Ф. Кабаскал (Arat, Zehra F. Kabaskal) (2006 р.). «Forging a global culture of human rights: origins and prospects of the international bill of rights» (Розбудова глобальної культури прав людини: витоки й перспективи міжнародного білля про права людини). *Human Rights Quarterly*, т. 28, № 2, стор. 416–437. » Філософські міркування про культурну силу прав людини.

Дель Валле, Фернандо Бердіон (Del Valle, Fernando Berdion) і Кетрін Сіккінк (Kathryn Sikkink) (2017 р.). «(Re)Discovering duties: individual responsibilities in the age of rights» ((Повторне) відкриття обов'язків: індивідуальні обов'язки в епоху прав). *Minnesota Journal of International Law*, т. 26, №№ 1–2, стор. 189–245. » Важлива стаття про ідею відповідальності та її зв'язок із цінностями.

Бюргенталь, Томас (Buergenthal, Thomas) (1997 р.). «The normative and institutional evolution of international human rights» (Нормативна та інституційна еволюція міжнародних прав людини). *Human Rights Quarterly*, т. 19, № 4, стор. 703–723. » Історичне дослідження прав людини.

Лорен, Пол Гордон (Lauren, Paul Gordon) (2003 р.). *The Evolution of International Human Rights: Visions Seen* (Еволюція міжнародних прав людини: бачення). Філадельфія: University of Pennsylvania Press. » Історичне й концептуальне дослідження прав людини.

Марітен, Жак (Maritain, Jacques) (2007 р.). «The grounds for an international declaration of human rights» (Підстави для міжнародної декларації прав людини). У книзі Мішлін Р. Ішай, ред. *Збірка з прав людини: основні політичні нариси, промови та документи від давніх часів до сьогодення*. Нью-Йорк і Лондон: Routledge. » Невелика стаття редактора збірника ЮНЕСКО, присвячена загальним витокам прав людини.

Морсінк, Йоганнес (Morsink, Johannes) (1999 р.). *The Universal Declaration of Human Rights: Origins, Drafting, and Intent* (Загальна декларація прав людини: витоки, редакція та призначення). Філадельфія: University of Pennsylvania Press. » Докладне вивчення розробки й прийняття Загальної декларації прав людини.

Вальц, Сьюзен (Waltz, Susan) (2004 р.). «Universal human rights: the contribution of Muslim states» (Загальні права людини: внесок мусульманських держав). *Human Rights Quarterly*, т. 26, № 4, стор. 799–844. » Цікаве дослідження того, як мусульманські держави, зокрема Саудівська Аравія, зіграли важливу роль в історії створення Загальної декларації прав людини.

Вальц, Сьюзен (Waltz, Susan) (2001 р.). «Universalizing human rights: the role of small states in the construction of the Universal Declaration of Human Rights» (Узагальнення прав

людини: значення малих держав у розробці Загальної декларації прав людини). *Human Rights Quarterly*, т. 23, № 1, стор. 44–72. » Наголос на значенні малих держав у формуванні Загальної декларації прав людини.

Оцінювання студентів

У цьому розділі запропоновано завдання, які потрібно виконувати по завершенню занять із метою оцінки розуміння модуля студентами. Пропозиції щодо вправ під час занять і перед ним представлено в розділі «Вправи».

Із метою оцінити те, як студенти зрозуміли зміст модуля, рекомендуємо запропонувати студентам написати додаткове есе, обсягом приблизно на 1 000 слів, і відповісти на таке питання:

Ви прочитали промову Кофі Аннана, у якій він стверджував, що система Організації Об'єднаних Націй втілює права людини в життя. Чи це правда? Чи може Організація Об'єднаних Націй втілити ці права? Чи надає система Організації Об'єднаних Націй простір, у якому ми могли би залагодити ці відмінності і створити загальнолюдські цінності, що здатні допомогти нам як людському виду розвиватися?

Додаткові навчальні інструменти

Цей розділ передбачає посилання на відповідні допоміжні навчальні матеріали, як-от презентація PowerPoint та відеоматеріали, що можуть допомогти лекторові викласти ті питання, які охоплено в межах модуля. Лектори мають змогу адаптувати презентацію та інші ресурси до своїх потреб.

Презентація PowerPoint

- [Модуль 2: презентація щодо загальнолюдських цінностей](#)
- [Модуль 2: презентація щодо Загальної декларації прав людини](#)

Відеоматеріали

- [Відео Верховного комісара ООН з прав людини щодо Загальної декларації прав людини.](#)
- [Виступ Гордона Брауна на TED Talk про глобальну етику й національні інтереси.](#)

Рекомендації з розробки окремого курсу

Цей модуль передбачає схему тригодинного заняття, але є можливість його подальшого розширення та перетворення в окремий курс. Обсяг і структура такого курсу визначатимуться конкретними потребами кожного окремого випадку, проте в цьому документі запропоновано рекомендовану структуру.

Заняття	Тема	Короткий опис
1	Вступ	Ознайомлення учнів з основними термінами та ідеями
2	Що таке цінності?	Ознайомлення студентів з ідеями цінностей та цінування, а також тим, як такі ідеї пов'язані з етикою
3	Універсалізм	Що таке універсалізм? Чи всі етичні ідеї є універсальними?
4	Аристотель	Подання ідей Аристотеля щодо походження чесноти та етики з природи в параметрах його розуміння
5	Менцій	Подання ідей Менція щодо походження добродесності та етики з історії та традицій
6	Габермас	Ознайомлення студентів із Габермасом, теорією ідеального мовлення та етикою
7	Кунг	Ознайомлення з працями теолога Ганса Кунга та його спробою сформулювати загальнолюдські цінності за допомогою релігійного діалогу
8	Права людини 1	Ознайомлення студентів з ідеєю прав людини та тим, як вони вплили з різних культурних і політичних ідей

Заняття	Тема	Короткий опис
9	Права людини 2	Проведення дослідження прав людини в системі ООН, зокрема прийняття ЗДПЛ
10	Моделювання з питань людських цінностей	Проведення моделювання ситуації
11	Моделювання з питань людських цінностей (продовження)	Проведення моделювання ситуації
12	Висновки	

UNODC

United Nations Office on Drugs and Crime

Vienna International Centre, P.O. Box 500, 1400 Vienna, Austria
Tel.: (+43-1) 26060-0, Fax: (+43-1) 26060-3389, www.unodc.org

